

Голас Радзімы

№ 31 (2173)
2 жніўня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫНнікамі ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ФЕСТИВАЛЬ ПОЛЬСКОЙ ПЕСНІ «ВІЦЕБСК-90»

Ліпеньскім вечарам на адной з буйнейшых у Еўропе канцэртных пляцовак пад адкрытым небам запаліў агні другі ўсесаюзны фестываль польскай песні «Віцебск-90». Родны брат вядомай зялёнагурскай песеннай фіесты, ён сабраў зорак савецкай і польскай эстрады, навічкоў-выканаўцаў, улюбёных у польскую песню.

...Мінула пяць дзён, і фестываль назваў пераможцаў. Першае месца дасталася Наталлі Патапенка з Львова. Гарачыя сімпаты гледачоў і прызнанне журы заваявалі прадстаўнікі нашай рэспублікі. Сярод пераможцаў Віка Наскова, якая заваявала званне лаўрэата і другое месца. Такую ж узнагароду атрымала выкладчыца музычнай школы з Пінска Алена Лукашэнка.

Адзначана на фестывалі самая маладая яго ўдзельніца студэнтка з Магілёва Вольга Залешчанка.

Фестываль стаў сімвалам брацтва двух славянскіх народаў. Дружба, відаць па ўсім, будзе паглыбляцца і мацнець. У Віцебску падпісаны дагавор аб культурным супрацоўніцтве дзвюх краін — Беларусі і Польшчы.

НА ЗДЫМКАХ: успыхнулі агні фестывалю; пераможцы А. ЛУКАШЭНКА, В. НАСКОВА і Н. ПАТАПЕНКА; на сцэне — зорка савецкай эстрады Эдзіта П'ЕХА; публіка на дабрачынным канцэрце.

Фота А. ЦАРЛЮКЕВІЧА.

НА СЕСІІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

ДЭКЛАРАЦЫЯ АБ СУВЕРЭНІТЭЦЕ

Пасля вострых і гарачых спрэчак сесія Вярхоўнага Савета нашай рэспублікі прыняла дакумент гістарычнай важнасці — Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Адбылося гэта 27 ліпеня 1990 года. Таму дэпутаты з узрушэннем прынялі наступную пастанову: «Лічыць дзень 27 ліпеня днём абвясчэння дзяржаўнага суверэнітэту Беларускай ССР, днём незалежнасці і штогод адзначаць яго як дзяржаўнае агульнанароднае свята Беларусі».

Дэпутаты стойкія апладысманамі віталі прыняцце Дэкларацыі. Толькі група дэпутатаў, прадстаўнікоў БНФ на чале з З. Пазняком, па закліку свайго лідэра ў апошні дзень абмеркавання Дэкларацыі пакінула залу і не прымала ўдзелу ў галасаванні. Як заявіў сам З. Пазняк, ён лічыць Дэкларацыю пустой паперкай, таму што ў яе ўключаны адтыкул, які прадугледжвае заключэнне новага саюзага дагавора. Паводле меркавання З. Пазняка, Савецкі Саюз жывае сябе як унітарная дзяржава, а таму прымаць рытуемы саюзны дагавор «раўназначна таму, што сунуць галаву ў пяцлю». (Дэкларацыю чытайце на 3-й стар.).

ДЗЕЛАВІЯ КАНТАКТЫ

Прадукцыю аб'яднання «Балканкар» ведаюць на многіх прадпрыемствах ССР. Пад'ёмна-транспартнае абсталяванне з'яўляецца незаменимым памочнікам для вытворчых калектываў. Электра- і аўтапагрузчыкі рознай грузпадымальнасці добра зарэкамендавалі сябе. Менавіта таму вялікую цікавасць выклікалі экспанаты выстаўкі, якая адкрылася ў Мінску. Сюды прывезлі тэхніку заўтрашняга дня. Беларусь з'яўляецца для фірмы трэцім буйным партнёрам пасля Расіі і Украіны. Наладжаны цесныя кантакты са спажывачамі, вядзецца з імі дзелавы дыялог. Цяпер аб'яднанне будзе прадаваць сваё абсталяванне за канверсаную валюту. Ёсць і другая форма гандлю — бартэрныя здзелкі. Наладжана супрацоўніцтва з навукова-вытворчым аб'яднаннем парашовай металургіі, іншымі беларускімі прадпрыемствамі. Мяркуюцца выкарыстаць беларускія рухавікі на пагрузчыках «Балканкар».

3 БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

ПАДПАЛЬВАЮЦЬ ЦЭРКВЫ

Праваслаўныя веруючыя ў Польшчы глыбока занепакоены серыяй пажараў цэркваў у Беларуска-польскай ваяводстве, у прыватнасці падпальваннем каштоўнага аб'екта культуры — старадаўняй царквы ў Грабарцы. Пра гэта заявіў з трыбуны польскага парламента Э. Чыквін, дэпутат сейма ад хрысціянска-грамадскага саюза. Ён звярнуў увагу на напружаную атмасферу ў асяроддзі веруючых, якія апасаюцца звароту 1938 года, калі наўмысна разбураліся праваслаўныя святыні. Чыквін звярнуўся да дзяржаўных улад Польшчы з заклікам пачаць рашучыя дзеянні па ахове духоўнай спадчыны праваслаўнага насельніцтва, а таксама прапанаваў накіраваць на разгляд парламента законапраект «Аб адносінах дзяржавы да праваслаўнай царквы».

НАВУКОВЫЯ РАСПРАЦОЎНІ

ЯК АБМЯНЯЦЬ ЦЯПЛО?

Каламбур «незаменная пры цеплаабмене» ніколі не перабыла магчыма магнітнай вадкасці, якая змяшчае найдрабнейшыя часцінкі жалеза і здольна чутка рэагаваць на ваганні магнітнага поля. Гэту яе ўласцівасць выкарысталі вучоныя Беларускага політэхнічнага інстытута, якія распрацавалі арыгінальны цеплаабменнік. Выпрабаванні ўстройства паказалі, што інтэнсіўнасць ахаладжэння або нагрэвання любой вадкасці яно павялічвае ў тры разы пры адначасовым зніжэнні спажывання энергіі. У лабараторыі прыкладной цеплафізікі і цеплаэнергетыкі вучоныя прадэманстравалі мадэльную ўстаноўку. Празрысты трубаправод даваў магчы-

масць убачыць, як дасягаецца дзіўны эффект. Пастаянныя магніты, што абляпілі з усіх бакоў трубу, утрымлівалі ўнутры яе чорныя масляністыя лужынкi. Уключылася помпа, па каналу накіравалася вада, і бесстароннія прыборы адразу паказалі, што гідраўлічнае супраціўленне тут на 15 працэнтаў меншае, чым у кантрольным канале.

Распрацаванымі ў БПІ сістэмамі ўжо зацікавіліся спецыялісты розных галін і перш за ўсё канструктары тэхнікі, дзе асабліва цэніцца кампактнасць і малая вага ўстройстваў.

АГРАНОМІЯ

БУЛЬБЯНЫ «СНІД»

Навіна не з прыемных: мы ядзім не тую бульбу, што вырасталі, а тую, якую пакінуў нам... «СНІД». Менавіта так не схільныя да вобразных параўнанняў вучоныя-аграрнікі ахрысцілі хваробу нумар адзін для плантацый другога хлеба рэспублікі. Фітафтароз бульбы забірае з нашага стала да дваццаці працэнтаў ураджко.

Пакончыць з гэтай данінай маюць намер ужо ў бліжэйшы час удзельнікі «Дня поля», які адбыўся ў калгасе «Ленінскі шлях» Слуцкага раёна. Яго правялі прадстаўнікі «СІБА-ГЕЙГІ» (буйнейшай міжнароднай фірмы па вытворчасці сродкаў аховы раслін) сумесна з беларускімі вучонымі і спецыялістамі.

Прадметам іх пільнай увагі сталі кантрольныя ўчасткі, на якіх з мая адпрацоўваліся новыя метадыкі прымянення прэпарата «арцэрыд» — своеасаблівай візітнай карткі фірмы. Вядомы ў ССРР ужо больш дзесяці гадоў, ён доўгі час збаўляў нашых бульбаводаў ад трывог за лёс ураджко. Але занадта шчодрое прымяненне прэпарата толькі дапамагло хваробе прыстасавацца да, здавалася б, безадмоўнага сродку, істотна знізіўшы яго эфектыўнасць.

Новая праграма аховы раслін у фірмы, якая мае 150-гадовую гісторыю, цесна звязана з аховай свайго рэпутацыі. Яна зноў аказалася на вышыні пасля абмеркавання вынікаў «Дня поля», дзе вызначаны стратэгія і тактыка новага генеральнага наступлення на бульбяны «СНІД».

Заходам яго будзе сачыць і Мікалай Жукаў — прадстаўнік філіяла «СІБА-ГЕЙГІ», які адкрыўся нядаўна ў Мінску.

Восенню, ужо ў «Дзень фермера», усе планы наступлення на ворагаў беларускай бульбы будзь перададзены непасрэдным яго ўдзельнікам — аграрномам.

ПА СЛЯДАХ КРАДЗЯЖУ

СЛЕДСТВА ПРАЦЯГВАЕЦЦА...

Трывожнае паведамленне ў друку аб тым, што ў навукова-даследчым інстытуце анкалогіі і медыцынскай радыялогіі ў Мінску адбыўся крадзеж, які можа абярнуцца трагедыяй для многіх людзей, што пражываюць на забруджанай радыёнуклідамі тэрыторыі ў Гомельскай і Магілёўскай абласцях, ускалыхнула грамадскасць. Некалькі арганізацый, у тым ліку і работнікі друку, звярнуліся ў праваахоўныя органы з прапановай выдзеліць буйную суму грошай — выкуп за ўкрадзеныя звесткі аб здароўі пацярпелых людзей.

Зараз у следстве ўдзельнічае вялікая колькасць спецыялістаў. Працуе ўпраўленне крымінальнага вышуку Упраўлення ўнутраных спраў Міннаблвыканкома. Аб'ём работы велізарны. Следства вядзецца бесперапынна, адпрацоўваюцца паралельна некалькі версій.

Як вядома, праз прэсу навукоўцы, медыкі звярнуліся да грабежнікаў з просьбай не знішчаць дыскеты з каштоўнай інфармацыяй, вярнуць іх. Але пакуль у адказ поўнае маўчанне. Надзея на «высакароднасць жулікаў» не спраўдзілася. Таму па-ранейшаму галоўная задача — знайсці злачынцаў чаго б гэта ні каштавала. Задача няпростая ўжо таму, што няма сведкаў: усё адбылося ў дзве гадзіны ночы. Але знойдзена вярхоўка, якой бмь звязаны аглушаны вартаўнік, ёсць адбіткі пальцаў...

САЛІДАРНАСЦЬ

У ГАСЦЯХ У КІПРЫЁТАЎ

Камісар кіпрскай асацыяцыі дзяўчынак-скаўтаў Ксенія Тафарыяду разам са сваімі калегамі па асацыяцыі сустракала групу дзяўчынак з беларускага горада Мазыра, якія апынуліся ў зоне радыяцыі пасля чарнобыльскай аварыі.

Кіпрская дзіцячая арганізацыя з задавальненнем адгукнулася на заклік ЮНЕСКА аб правядзенні міжнароднай акцыі «Салідарнасць з дзецьмі Чарнобыля». Кіраўніцтва асацыяцыі запрасіла 50 дзяўчынак, з раёнаў, што моцна пацярпелі ад радыяцыі пасля аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі.

ЗДАРЭННІ

ЗАЛАТЫ ЧЫГУНЧЫК

У Слуцку на мэблевай фабрыцы ў механічным цеху вырашылі ўстанавіць новае прэс. Каб закла-сці яго падмурак, пачалі капаць яму. Хутка экскаватар напоўніў трактарны прычэп зямлёй. Сталяр фабрыкі Мікалай Калядка падумаў, што для агарода такая зямля вельмі спатрэбіцца. Чалавек ён гаспадарлівы. Далей М. Калядка расказвае: — Праз дзень з бацькам і братам пайшлі на ўчастак сястры. Я стаў разраўноўваць прывезеную кучу зямлі. Раптам рыдлёўкай вывернуў штосьці цвёрдае. Прыгледзеўся: чыгунок, звернуў забіты зямлёй. Прынес яго на двор і стукнуў раз-другі. Паказаліся жоўтыя манеты. Золата!

Хутка прыехалі работнікі міліцыі. Слышлося многа людзей. Доўга пералічвалі манеты, прамывалі пясок. Паўтаралітровы чыгуначык, знутры пакрыты эмаллю, аказаўся сапраўды залатым. У ім захоўвалася 481 манета: па 5, 10 і 15 рублёў. Больш трох кілаграмаў золата. Самай старэйшай манеце амаль паўтарыста гадоў з дня чаканкі.

М. Калядка атрымае за здадзенае дзяржаве золата ўзнагароду — пэўную частку грошай.

ЭКСПРЭС-ІНТЭРВ'Ю

ЯШЧЭ АДНА ПАРТЫЯ

Шматпартыйнасць у нас стала рэальнасцю. Вярхоўным Саветам БССР прыняты Закон, які дазваляе стварэнне любых партый пры ўмове, што яны не будуць імкнуцца да насільнага змянення савецкага канстытуцыйнага ладу, выступаць супраць цэласнасці і бяспекі рэспублікі, канстытуцыйных правоў і свабод яе грамадзян. Нядаўна абвясціла аб сваім стварэнні яшчэ адна партыя — нацыянальна-дэмакратычная. Пра яе мэты і задачы расказвае яе кіраўнік Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ.

— Алесь Міхайлавіч, ваша партыя ўжо мае сваю канкрэтную праграму?

— Канчатковая праграма пакуль яшчэ не вырацавана. Вырашылі мы так: ставім вяху і, зыходзячы з таго, якую маем сілу, выконваем нейкую канкрэтную справу, можа нават невялікую па аб'ёму. Але па меры наапалення сіл мы будзем ставіць усё больш значныя задачы.

— Аднак наперадзе ў вас ёсць жа нейкая канчатковая мэта?

— Скажам так, не канчатковая, а першасная. Гэта — адраджэнне беларускай нацыі. На сённяшні дзень, я не баюся гэта сказаць, беларускай нацыі няма, яна размыта. Мы будзем спрыяць адраджэнню беларускага народа, адраджэнню асобы. Гэта першасная наша задача, вось чаму мы і называемся нацыянальна-дэмакратычнай.

— Нацыянальна-дэмакратычная партыя!

— Нацыянальна-дэмакратычная партыя Беларусі — НДПБ. Само сабой зразумела, што да адраджэння мажліва дайсці толькі дэмакратычным шляхам, дэмакратычнай перабудовай. Аднак мы добра разумеем, што без палітычнай самастойнасці і эканамічнай незалежнасці адраджэнне немагчыма.

— І ўсё ж больш канкрэтна: якімі метадамі вы збіраецеся адраджаць нацыю?

— У нашым статуте запісана, што НДПБ дзейнічае ў рамках Канстытуцыі БССР, дамагаецца пастаўленых мэтай парламенцкім шляхам. Аднак дэлей зазначана, што пры антыгуманных, антызаконых дзеяннях супраць НДПБ партыя пакідае за сабой права пошуку іншых шляхоў дзеяння.

— Што вы маеце на ўвазе?

— Сесці за стол перамоў з кіруючымі ўладамі, выпрацоўваць нейкія агульныя накірункі дзейнасці, ісці на нейкія кампрамісы. Усё гэта правільна. Але я не ўпэўнены, што не будзе вяртання да таго, ад чаго мы адштурхнуліся.

— Вы гаворыце пра рэпрэсіі?

— А хто можа гарантаваць, што іх не будзе? Калі ж пачнуцца рэпрэсіі, мы вымушаны будзем ісці ў падполле, а гэта, прабачце мне, ужо грамадзянская вайна.

— Можа ўсё ж не варта даводзіць справу да грамадзянскай вайны!

— Мы зробім усё, па крайняй меры будзем рабіць усё, каб вайну прадухіліць. Але на сто працэнтаў сказаць, што гэта выключана, не магу. Мы, беларусы, — людзі разважлівыя, але, калі нас загонаць у кут, калі нам не будзе, дзе падзецца...

— Аднак, каб ваяваць, патрэбна сіла, людзі патрэбны. Калі не сакрэт, колькі членаў налічвае ваша арганізацыя?

— Партыя наша пакуль што нешматлікая, але ідэя наша вельмі моцная.

— А як вы прапагандуеце свае ідэі?

— Як я ўжо казаў, сіл у нас пакуль што мала. А практычна робіцца так: хлопцы нашы працуюць на заводах, ідуць у масы, тлумачаць, чаго мы хочам, распаўсюджваюць нашы праграмныя дакументы, знаёмяць з асноўнымі задачамі і накірункамі партыі. Рухаемся да выдавецкай дзейнасці. Увогуле мы чакаем рэгістрацыі, падалі ўсе дакументы ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР. Калі адбудзецца рэгістрацыя, спадзяемся, нам стане прасцей працаваць.

— Хто можа быць членам НДПБ?

— Любы жадаючы.

— Незалежна ад нацыянальнасці, сацыяльнай прыналежнасці і г. д.!

— Членам нашай партыі можа быць любы грамадзянін Беларусі ці іншай дзяржавы, незалежна ад месца жыарства, веравызнання, сацыяльнага становішча, але які валодае беларускай мовай і ўсведамляе сябе беларусам, дасягнуў 18 гадоў, прызнае праграму і статут НДПБ, працуе ў адной з яе першасных арганізацый і плаціць членскія ўзносы.

— Прабачце, з'яўляецца ці ўсведамляе сябе беларусам?

— Усведамляе. З'яўляецца — гэта значыць чыста нацыянальная партыя, а ў нас нацыянальна-дэмакратычная. Замыкацца ў нацыянальных рамках на сённяшні дзень проста не выпадае. Калі нацыі жывуць сярод нацый, плячо ў плячо робяць адну справу, адасобіцца — значыць абвясціць: «Беларусь — для беларусаў». Мы ж усім людзям, якія жывуць на Беларусі, пакідаем мажлівае змагачца разам з намі за тыя мэты і задачы, што мы перад сабой паставілі, а іменна: не дапусціць знікнення беларускага этнасу, змагачца, каб не змоўкла наша мова, каб не папіхалі нас ні з Масквы, ні з Варшавы, ні з якога іншага месца, каб, урэшце, мы самі сталі гаспадарамі свайго зямлі.

ДЭКЛАРАЦЫЯ

ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКОЙ САВЕЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Аб дзяржаўным суверэнітэце

Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі

Вярхоўны Совет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі,

выяўляючы волю народа Беларускай ССР,

усведамляючы адказнасць за лёс Беларускай нацыі,

пацвярджаючы павагу годнасці і правоў людзей усіх нацыянальнасцей, якія жывуць у Беларускай ССР,

сведчачы павагу да суверэнных правоў усіх народаў Саюза ССР і свету,

лічачы рэспубліку паўнапраўным і незалежным членам супольнага супольніцтва,

дзейнічаючы ў адпаведнасці з прынцыпамі Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека і іншымі агульнапрызнанымі міжнародна-прававымі актамі,

урачыста абвешчае поўны дзяржаўны суверэнітэт Беларускай ССР як вяршэнства, самастойнасць і паўнату дзяржаўнай улады рэспублікі ў межах яе тэрыторыі, правамоцнасць яе законаў, незалежнасць рэспублікі ў знешніх зносінах і заяўляе аб рашучасці стварыць правую дзяржаву.

Артыкул 1

Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка — суверэнная дзяржава, якая ўсталявана на аснове ажыццяўлення Беларускай нацыяй яе неад'емнага права на самавызначэнне, дзяржаўнасці Беларускай мовы, вяршэнства народа ў вызначэнні свайго лёсу.

Неад'емныя правы Беларускай ССР як суверэннай дзяржавы рэалізуюцца ў адпаведнасці з агульнапрызнанымі нормамі міжнароднага права. Беларуская ССР ахоўвае і абараняе нацыянальную дзяржаўнасць Беларускага народа.

Беларуская ССР мае свой герб, сцяг і гімн.

Любыя гвалтоўныя дзеянні супраць нацыянальнай дзяржаўнасці Беларускай ССР з боку палітычных партый, грамадскіх аб'яднанняў ці асоб праследуюцца па закону.

Артыкул 2

Грамадзяне Беларускай ССР усіх нацыянальнасцей складаюць Беларускі народ, які з'яўляецца носьбітам суверэнітэту і адзінай

крыніцай дзяржаўнай улады ў рэспубліцы. Яго поўнаўладдзе рэалізуецца непасрэдна і праз прадстаўнічыя органы дзяржаўнай улады.

Права выступаць ад імя ўсяго народа рэспублікі належыць выключна Вярхоўнаму Савету Беларускай ССР.

Артыкул 3

Дзяржаўны суверэнітэт Беларускай ССР сцвярджаецца ў імя вышэйшай мэты — свабоднага развіцця і дабрабыту, годнага жыцця кожнага грамадзяніна рэспублікі на аснове забеспячэння правоў асобы ў адпаведнасці з Канстытуцыяй Беларускай ССР і яе міжнароднымі абавязацельствамі.

Артыкул 4

Грамадзянства Беларускай ССР з'яўляецца неад'емнай часткай яе суверэнітэту. Рэспубліка ахоўвае гонар, здароўе, правы і законныя інтарэсы сваіх грамадзян, забяспечвае іх сацыяльную абароненасць. Яны знаходзяцца пад яе абаронай, будучы за межамі Беларускай ССР. Рэспубліка прымае ў грамадзянства і вырашае пытанне аб выхадзе з грамадзянства.

Артыкул 5

Зямля, яе нетры, іншыя прыродныя рэсурсы на тэрыторыі Беларускай ССР, паветраная прастора з'яўляюцца ўласнасцю Беларускага народа, якому належыць выключныя правы валодання, карыстання і распараджэння імі.

Вызначэнне прававога рэжыму ўсіх відаў маёмасці адносіцца да выключнай кампетэнцыі Беларускай ССР.

Беларуская ССР мае права на сваю долю ў агульнасаюзнай маёмасці адпаведна ўкладу Беларускага народа і як рэспубліка — заснавальніца Савецкага Саюза, якая была яго правадзейным суб'ектам, мае права на сваю долю ад алмазнага, валютнага фондаў і залатога запаса СССР.

Беларуская ССР утварае Нацыянальны банк, падпарадкаваны Вярхоўнаму Савету рэспублікі, стварае сваю фінансава-кредытную сістэму, пацвярджае права ўласнасці на спецыялізаваныя банкі, якія знаходзяцца на яе тэрыторыі на момант прыняцця гэтай Дэклара-

цыі, арганізуе ўласныя падатковую і мытную службы, мае права на стварэнне ўласнай грашовай сістэмы.

Артыкул 6

Тэрыторыя Беларускай ССР з'яўляецца непадзельнай і недатыкальнай і не можа быць зменена або выкарыстана без згоды Беларускай ССР.

Усе пытанні аб граніцах вырашаюцца толькі на аснове ўзаемнай згоды паміж Беларускай ССР і сумежнымі суверэннымі дзяржавамі шляхам заключэння адпаведных дагавораў, якія падлягаюць ратыфікацыі Вярхоўным Саветам Беларускай ССР.

Артыкул 7

На тэрыторыі Беларускай ССР устаўляецца вяршэнства Канстытуцыі Беларускай ССР і законаў Беларускай ССР.

Усе грамадзяне і асобы без грамадзянства, дзяржаўныя органы, прадпрыемствы, установы і арганізацыі, якія знаходзяцца або дзейнічаюць на тэрыторыі Беларускай ССР, абавязаны выконваць заканадаўства Беларускай ССР.

Размежаванне заканадаўчай, выканаўчай і судовай улады з'яўляецца важнейшым прынцыпам існавання Беларускай ССР як правой дзяржавы.

Вышэйшы нагляд за дакладным і аднастайным выкананнем законаў Беларускай ССР ажыццяўляецца Генеральным пракурорам Беларускай ССР, які назначаецца Вярхоўным Саветам Беларускай ССР.

Артыкул 8

Беларуская ССР самастойна ўстаўляе парадак арганізацыі на тэрыторыі рэспублікі аховы прыроды, выкарыстання прыродных рэсурсаў і забяспечвае народную рэспубліку экалагічную бяспеку.

Беларуская ССР мае права на пакрыццё страт, нанесеных ёй дзеяннямі саюзных органаў, саюзных рэспублік і іншых дзяржаў.

Беларуская ССР патрабуе ад Урада СССР безумоўнай і тэрміновай кампенсацыі страт, звязаных з пераадоленнем наступстваў чарнобыльскай катастрофы.

Сваю свабоду і суверэнітэт Беларуская ССР у першую чаргу выкарыстоўвае на выратаванне народа Беларускай ССР ад вынікаў чарнобыльскай катастрофы.

Артыкул 9

Беларуская ССР самастойная ў рашэнні пытанняў культурнага і духоўнага развіцця Беларускай нацыі, іншых нацыянальных супольнасцяў рэспублікі, у стварэнні ўласнай сістэмы інфармацыі, адукацыі і выхавання.

Беларуская ССР забяспечвае функцыянаванне Беларускай мовы ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, захаванне нацыянальных традыцый і гістарычнай сімволікі.

Нацыянальныя, культурныя і гістарычныя каштоўнасці на тэрыторыі Беларускай ССР з'яўляюцца выключна ўласнасцю рэспублікі і яе грамадзян.

Артыкул 10

Беларуская ССР мае права на ўласныя Узброеныя Сілы, унутраныя войскі, органы дзяржаўнай і грамадскай бяспекі, падкантрольныя Вярхоўнаму Савету Беларускай ССР.

Беларуская ССР мае суверэннае права вызначаць парадак і ўмовы праходжання яе грамадзянамі вайскавай службы, службы ў органах дзяржаўнай і грамадскай бяспекі, вырашаць пытанні размяшчэння войск і ўзбраення на сваёй тэрыторыі.

Ніякія вайсковыя фармаванні іншых краін, іх ваенныя базы і пабудовы не могуць быць размешчаны на тэрыторыі Беларускай ССР без згоды яе Вярхоўнага Савета.

Беларуская ССР ставіць мэтай зрабіць сваю тэрыторыю бяз'ядзернай зонай, а рэспубліку — нейтральнай дзяржавай.

Артыкул 11

Беларуская ССР самастойна ажыццяўляе правы на добраахвотныя саюзы з іншымі дзяржавамі і свабодны выхад з гэтых саюзаў.

Беларуская ССР прапануе неадкладна прыступіць да распрацоўкі Дагавора аб саюзе суверэнных сацыялістычных дзяржаў.

Артыкул 12

Палажэнні дадзенай Дэкларацыі рэалізуюцца Вярхоўным Саветам Беларускай ССР шляхам прыняцця новай Канстытуцыі (Асноўнага Закона) Беларускай ССР, законаў Беларускай ССР.

27 ліпеня 1990 года.
г. Мінск.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

Як яго толькі ні абзвізалі: і дзікім ліцвінам з усходніх пушчаў, і ўсходнім варварам, брудным, прапахлым аўчынай... Але, на здзіўленне фанабэрыстых магнатаў, Ягайла аказаўся добра адукаваным для свайго часу чалавекам. Бегла чытаў і пісаў, як сведчаць яго лісты і польскі гісторык С. Кучынскі, па-беларуску. Апраўна чыста і сціпла. І наўздзіў польскай шляхце, не толькі галіўся, але і купаўся кожны дзень. У адрозненне ад кракаўскіх панюў і багатых купцоў, што спалі ў адзенні і на лавах, Ягайла клаўся спаць у ільняной бялізне на засланым прасцірадла мультановым сянніку.

Налёгка было пераадолець і супраціўленне Ядвігі, якая пад уплывам нядробразлівых чутак і намоваў нямецкіх ксяндзоў катэгарычна адмаўлялася стаць жонкай Ягайлы. Развіў бурную дзейнасць і Вільгельм Аўстрыйскі. Польская карона, якую ён ужо даўно лічыў сваёй, раптам выслізнула з яго рук. Пры дапамозе Уладзіслава Апольчыка ён употай прабраўся ў Вавель з цвёрдым намерам «завяршыць шлюб» актам кансумацыі і паставіць усіх перад здзейсненым фактам. Авантурыстычная па форме і рэальная па магчымасці ажыццяўлення задумка, падтрыманая бліжэйшым, пранямечкім акружэннем. Ядвігі і яе згодай, мела ўсе шанцы, каб нашчадак Габсбургаў сеў на польскі прастол. Пасля вясельнага застолля маладых развялі па асобных пакоях для падрыхтоўкі да шлюбнага ложка.

Яшчэ б нейкае імгненне, і падпісанае ў Крэве дзевяць дзён назад пагадненне ператварылася б у пусты гук, а гісторыя Польшчы пайшла б у зусім іншым напрамку. Але ў той апошні момант, калі Ядвізе канцалі расчэсваць валасы, у замак уварваліся ланы-каронныя, апекуны каралеўны. Вільгельма выратавалі ад арышту, а магчыма, і ад смерці, пакаўкі. Няўдачлівага жаніха і без пачці хвілін караля Польшчы яны на вярхоўцы спусцілі з вежы за мур замка ў кашы з-пад бялізны. Хаваючыся ў сваіх кракаўскіх прыхільніках, Вільгельм праз сваіх людзей настойліва намаўляў Ядвігу да ўцёкаў. Шэпты прыдворных дам, немак, і ўпэўненныя галасы паважаных духоўнікаў-немцаў пераконвалі яе ў неабходнасці слухацца «мужа». Залалоханая пакутам ў пекле і смяротным грахам, які яна возьме на сваю душу, калі не пойдзе за Вільгельма, Ядвіга зрабіла няўдалую спробу збегчы, але была затрымана. Неўзабаве дванаццацігадовае дзяўчо дало згоду звязаць свой лёс з Ягайлам. Адбылося гэта пасля таго, як польскія біскупы растлумачылі ёй, што адмова ад незавершанага шлюбу не з'яўляецца грахам, бо ён несапраўдны. Унушонае ёй, у тым ліку, як падае легенда, і «незямным» голасам у касцёле, усведамленне непасрэднага дачынення да хрышчэння насельніцтва Аўкштайціі і Жмудзі, апошніх у Еўропе язычнікаў, канчаткова развясла яе сумненні. Свой шлюб з гаспадаром Вялікага княства Літоўскага яна шчыра ўспрыняла як наканаваную ёй боскую місію. Кажуць, кароткае замужжа, перарванае смерцю Ядвігі ў дваццаціпяцігадовым узросце, было шчаслівым, але, калі згадаеш пра гэта, чамусьці ўспамінаецца з лёгкім сумам адданасць традыцыям пушкінскай Таццяны: «Я другому отдана і буду век ему верна».

Адначасова з апісанымі падзеямі ў Вавельскім замку ў Крэве, што на сучаснай Гродзеншчыне, вяліся перамовы паміж дэлегацыямі Польшчы і Вялікага княства Літоўскага. Заключанае 14 жніўня 1385 года ў Крэўскім замку, пабудаваным у былым цэнтры нальшанскага

Працяг. Пачатак у № 28, 29.

племні, з якога пайшоў род Гедымінічаў, было падпісана пагадненне, якое ўтрымала польскую дзяржаўнасць літаральна на краі бездані ў нацыянальна-гістарычнае небыццё. Згодна з Крэўскай уніяй, вялікі князь Ягайла браў у жонкі Ядвігу, атрымоўваў карону польскіх каралеў, застаючыся, аднак, і гаспадаром па-ранейшаму адасобленага з неад'емнымі правамі і рэальнымі атрыбутамі суверэннасці Вялікага княства Літоўскага і Рускага, гэта значыць беларускага, як тады называлася беларуска-літоўскае гаспадарства.

Аб'яднанне дзяржаў па ўсіх

самастойнасць. Дакладныя факты неабвержна сведчаць пра супрацьлеглае. Ягайла не пайшоў на уніфікацыю аб'яднаных на грунце персанальнай уніі дзяржаў. Вялікае княства па-ранейшаму засталася самастойнай са спадчынай пераемнасцю ўлады дзяржавай, у той час як Польшча стала электыўным, гэта значыць з выбраным манархам, каралеўствам. Польскія феадалы не хацелі прызнаваць наследнікам трона сына Ягайлы. На чале аб'яднаных уніяй дзяржаў станаўліся доўгі час гаспадары Вялікага княства Літоўскага, якое мела сваё войска, свае фінансы, свае законы,

братам Уладзімірам Андрэвічам, меркавалася пайсці на збліжэнне з Маскоўскім княствам. Зроблены былі нават першыя крокі да шлюбу Ягайлы з дачкою Дзімітрыя Данскога, перамовы пра які актыўна вяла матка Ягайлы, вялікая княгіня Ульяна, дачка цвярскага князя. Але ўмовы, выстаўленыя Масквой, у тым ліку і неабходнасць «лічыцца з воляй вялікага князя Дзімітрыя», сталі пад пагрозю суверэннітэту Вялікага княства Літоўскага. Баючыся ператварыцца ў васальнага князя, хай сабе і моцнага, Ягайла спыніў далейшыя захады ў гэтым напрамку.

роду, што ўваходзілі ў яго склад, і кіраванне нідзе больш не спатыканага феномена тэларантасці. Гэта станюча адбылася не толькі на развіцці цывілізацыі да заходнеўрапейскага ўзроўню, а і на кансалідацыі ўнутраных сіл дзяржавы. Ацэньваючы гэты перыяд гісторыі нашай краіны, Мікола Гусоўскі ў 1523 годзе пісаў у паэме «Песня пра зубра»:

Княжанне Вітаўта лічаць усе летаніцы
Росквітам княства Літоўскага,
нашага краю.

І называюць той век залатым.
Умацаванне дзяржавы ішло паралельна з супрацьстаяннем націску крыжакоў. Вайсковаму і дыпламатычнаму. Гісторыя няўхільна набліжалася да рашучага сутыкнення з Тэўтонскім ордэнам. Пытанне ўзніклае рубам: жыццё або смерць. І гэта, як мы пераканамся крыху пазней, не перабольшанне. Даць адназначны адказ на пытанне: «Хто возьме верх?», было немагчыма, бо крыжакі абаліраліся на эканамічны і вайсковы, палітычны і маральны патэнцыял 22 краін Еўропы. І з гэтым неабходна было лічыцца. Тым не менш развязка двухсотгадовага вузла зацятка калатні набліжалася. З кожным днём усё больш выразна і моцна адчуваўся подых навалніцы. На гарызонце разгаралася полымя Вялікай вайны.

У КАТЛЫ І У СУРМЫ УДАРЫЛІ

Князь Жадзевід не спускаў скошаных вачэй з Вітаўта. Як толькі кволы ветрык сцягнуў з поля касматыя пасмы гарманнага дыму, Вітаўт схіліў галаву і амаль нячутна прашаптаў: «Давай!». Біснуў на сонцы меч найвысачэйшага гетмана і, са свістам рассякшы паветра, зваліўся долу. Адрозна ўсю моц грудзей залямантавалі харунжыя, выгукваючы адзін за другім каманду: «Гайда!». Загрэмелі літаўцы, пранзіліва загаласі сурмы. У летанісе: «Ударана ў катлы, у сурмы». Скалануліся, атрасаючы здранцвеласць, харугвы і з копіямі наперавес рушылі па сваёйму звычаю з месца наўскач на тэўтонцаў. Ад аглушальнага тупату шматтысячнай лавы здрыжэла і цяжкім стогнам адазвалася зямля, ад гримотнага гулу бітвы ў абознікоў ледзянела ў жылах кроў.

У напісаным амаль што 500 гадоў назад летанісе гэты момант атакі перададзены гранічна сцісла і надзвычай вобразна: «З вялікай прудкасцю скочылі на немцаў і стачылі з імі бітву». Некалкі ёмістых па зместу і ўдала падабраных па каларыту беларускіх слоў дазволілі невядомаму аўтару ў межах строгага, амаль кананічнага летаніснага жанру нават зрокава ўзнавіць пачатковы, псіхалагічна, бадай, самы напружаны эпізод адной з найвялікшых у свеце бітваў.

Вітаўт-цешыўся імклівым лётам грывастых коней з выцягнутымі ўперад шыямі і султанамі ўзнятых хвастоў. Войска Вялікага княства Літоўскага ў асноўным сядзела на мясцовых скакунах, паходжанне якіх, як мяркуюць некаторыя вучоныя, звязана з тарпанамі, дзікімі ляснымі мышастымі коньмі з чорнымі пасам уздоўж спіны. На Беларусі яны вадзіліся да 1808 года. Пры параўнальна невялікім росце тарпаны вызначаліся дужасцю, хуткасцю паваротлівасцю, лёгка праходзілі цераз зарослыя хмызам і сасоннікам балоцістыя ўчасткі лесу. Якраз гэтыя якасці і былі ўласцівыя конскаму пагалоўю беларуска-літоўскага войска.

Паперадзе вальнчаў і падольцаў нёсся, прыгнуўшыся да конскай грывы, Іван Жадзевід. Прыгожа разгортваўся на хаду ў ланцуг татарскі загон зухаватага хана Багардзіна.

Станіслаў ЦЯРОХІН.

СЛАВУТЫЯ АДВАГАЙ НА ВАЙНЕ

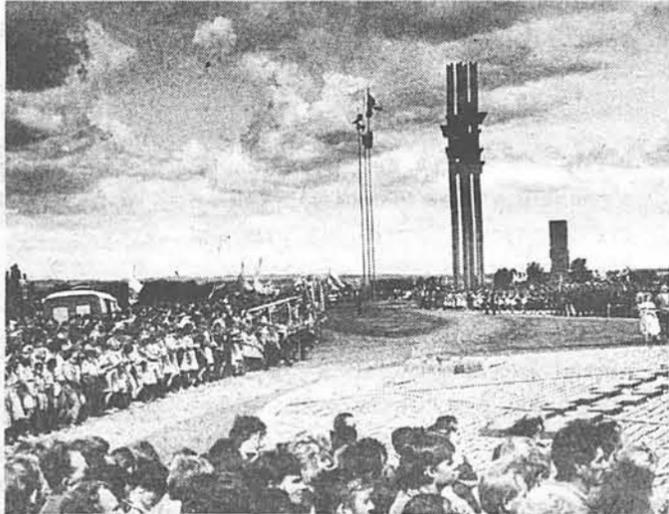
прыкметах і далейшаму развіццю падзей не выходзіла за рамкі класічнай канфедэрацыі пад дваадзіным вяршэнствам аднаго ўладара. Тагачасны статус Ягайлы, на наш погляд, добра раскрывае формула польскага даследчыка С. Кучынскага, які характарызаваў новага польскага караля як «манарха дзвюх дзяржаў».

Вакол Крэўскай уніі нагрэ-

свой урад, вяло самастойную знешнюю палітыку.

Але не будзем удавацца ў аналіз так званага «Акта Ягайлы і яго братаў аб саюзе Літвы з Польшчай». Гэта надзвычай цікавая, але іншая тэма, да разгляду якой неабходна абавязкова вярнуцца. Адзначым толькі, што Крэўская унія адпавядала тагачасным інтарэсам Вялікага княства Літоўскага, бо яму,

Пры Вітаўце, які, памірыўшыся з братам, стаў у 1392 годзе вялікім князем, становішча беларуска-літоўскай дзяржавы стабілізавалася яшчэ больш: яго межы распасцёрліся ад Балтыйскага да Чорнага мора. У ленай залежнасці ад яго знаходзіліся шэраг княстваў і ўдзелаў: Цвярскае, Разанскае, Пронскае, Адаеўскае, Навасільскае, Вярхоўскія на Угры і

якіх Грунвальд даўно стаў сімвалам, што кансалідуе народ.

НА ЗДЫМКАХ: 15 ліпеня 1990 года на Грунвальдскім полі.

вашчана гэтулькі розных і супярэчлівых поглядаў і версій, а то проста беспадстаўных выдуманых і яўнай фальсіфікацыі, што не толькі звычайнаму чалавеку, але і гісторыку цяжка разабрацца, дзе святаяматэрыя фактаў, а дзе праўда. Закранём толькі адзін аспект гэтай праблемы. Дакладна вядома, гістарыяграфія безапеляцыйна даводзіла, што з заключэннем Крэўскай уніі Вялікае княства Літоўскае страціла дзяржаўную

акрамя крыжакоў, «даводзілася адначасова змагацца з Польшчай і Венгрыяй на захадзе, з татарамі на поўдні і Маскоўскім княствам на ўсходзе, якое набірала моц і рабілася сур'ёзным прэтэндэнтам на паасобныя пагранічныя землі».

Неабходнасць саюза з адной з суседніх дзяржаў была вядомай. Спачатку, асабліва пасля заключэння восенню 1383 года мірнага пагаднення з Дзімітрыем Данскім і яго стрыечным

Верхняй Аке. У склад Вялікага княства Літоўскага ўваходзілі гарады Любуцк, Тула, Берастай, Ратань, Іспаш, Дарожань, Закалоцень, Гардзеўскі, Галіч, Варонеж. Вітаўт меў значны ўплыў на Вялікі Ноўгарод і асабліва на Вялікае княства Маскоўскае, на троне якога сядзеў яго ўнук Васіль II Васільевіч.

Адной з прычын уздыму Вялікага княства Літоўскага было захаванне этнічнага побыту на-

ФАКТ И КОММЕНТАРИИ

НУЖНО ЛИ ИСКЛЮЧАТЬ СТАЛИНА ИЗ КПСС?

Призыв исключить Сталина из партии, прозвучавший в выступлении одной из делегатов XXVIII съезда КПСС, судя по реакции зала, был встречен с пониманием и даже с одобрением. Вместе с тем никто не загорелся желанием развить эту тему, видимо, считая, что у съезда много куда более важных дел, касающихся проблем сегодняшнего дня. Да и к тому же за годы перестройки о Сталине было написано столько, что интерес к этому в обществе стал падать.

Но, может быть, все-таки точка на

проблеме Сталина окончательно еще не поставлена? Может, есть смысл действительно пойти на такой акт, как исключение из рядов КПСС одного из ее бывших вождей, повинных в массовых репрессиях и других преступлениях против собственного народа и несущих историческую ответственность за создание командно-административной системы управления, которая привела страну к кризису? Возможно, это было бы воспринято как стремление партии к очищению.

Ответить на эти вопросы корреспон-

дент АПН попросил недавнего лидера комсомола, а ныне первого заместителя заведующего Отделом ЦК КПСС по работе с общественно-политическими организациями В. Мироненко, народного депутата СССР. В аппарате ЦК такие ответственные работники, как он, по сути дела, отражают уровень завтрашнего мышления...

По мнению В. Мироненко, особой нужды в таких актах нет: «К чему трогать мертвецов? Необходимо думать об исключении сталинизма из практики работы партии».

Конечно, считает он, такие процедуры, как исключение Сталина и его соратников из рядов КПСС, как организация суда над ними, могут иметь определенное политическое значение. И все же дело не в том, чтобы раскрыть еще какие-то конкретные преступления сталинизма. В этом плане уже многое сделано. Совсем недостаточно ограничиваться и восстановлением добрых имен репрессированных. Надо разбираться в механизмах, которые привели к рождению сталинизма как явления. Но, к сожалению, это пока происходит очень медленно.

Что касается прошлого, сказал в заключение В. Мироненко, «то надо брать из него огонь, а не пепел, как советовал Жан Жюрес».

Евгений СМЕРНОВ.
(АПН).

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ ЧЕМПИОНА МИРА

Может показаться, что чемпиону мира Гарри Каспарову наскучила игра в шахматы и потому он нашел для себя новое увлечение — политическую игру. Каспаров вышел из КПСС и принял самое активное участие в создании новой партии, которая пока носит название Демократическая партия России (ДПР). Чемпион мира стал в ней одним из заместителей председателя.

Это событие вызвало разочарование у большинства поклонников Каспарова и, по меньшей мере, недоумение у всех остальных. К тому же и сам чемпион не скрывает: политическая деятельность занимает слишком много времени и серьезно мешает его подготовке к очередному первенству мира, которое начинается в октябре в Нью-Йорке.

Одно только если не успока-

нял: надо активно втягиваться в те события, которые сейчас идут в Союзе. Потому что невозможно оставаться в стране, считая себя ее гражданином, и не принимать участия в том, что в ней происходит.

Пока люди убивают друг друга, у партийной власти есть шанс удержаться. Хотя этот шанс самоубийствен. Если мы пропустим момент, когда насилие завладеет умами большинства людей, то при столь низком уровне культуры совершенно ясно, против чего они его повернут. Все больше людей считают, что в обкомах и горкомах КПСС подлинное зло, с которым надо бороться. А бороться пока в России умеют одним способом.

Поэтому важно сделать идею антикоммунизма парламентской, не дать ей вырваться на улицу.

ГОСУДАРСТВО И РЕЛИГИЯ

КАТОЛИЧЕСКАЯ ЕПАРХИЯ
В БЕЛОРУССИИ

Ватикан назначил епископа Тадеуша Кондрусевича апостольским администратором Минским и Белорусским. Хотя в титуле епископа значится Минск, его резиденция находится пока в Гродно.

Там до торжественного акта хиротонии Т. Кондрусевич служил настоятелем францисканского собора. И продолжает его опеку в настоящее время. Причина — в нехватке католических священников, которая связана, считает епископ, как это ни покажется странным, с положительными переменами в политике государства по отношению к церкви за годы перестройки. Только за последние два года в Белоруссии почти в два раза увеличилось количество католических приходов: если в 1988 году их было 100, то сегодня уже 180, и это не предел. Число же священнослужителей остается прежним: всего 62 священника, возраст двенадцати из которых уже больше 80 лет.

Вот почему епископ Т. Кондрусевич энергично взялся за организацию католической семинарии в Белоруссии. Договорился с властями Гродно о передаче церкви здания бывшего бернардинского монастыря, начал подбирать преподавателей и, конечно, слушателей семинарии.

Рабочий день епископа расписан по минутам. Прежде всего службы в своем и соседнем соборах, где пока нет настоятеля. Ежедневные выезды в другие приходы, частые визиты в Минск для урегулирования вопроса о новой резиденции и ускорения передачи верующим Красного костела, который многие десятилетия занимает Союз кинематографистов республики.

На вопрос, что заставило правительство установить дипломатические отношения с

папским престолом, его преосвященство ответил лаконично: «Сама жизнь». Под этим он понимает все большую роль, которую играет церковь, в частности католическая, в международных делах, в урегулировании региональных конфликтов, в борьбе за мир, справедливость, моральное воспитание.

А вот мнение Т. Кондрусевича по поводу пасхального послания папы римского католикам в СССР.

— Действительно, — говорит он, — и у нас, и в странах Восточной Европы начали сознавать, что человек не может существовать без Божьей милости, убедились, что не хлебом единым он жив, что нужна ему и пища духовная, без которой сердце черствеет, скудеют помыслы и исчезает благочестие. Не случайно сегодня с телеэкрана звучат воскресные проповеди, священнослужителей стали приглашать в школы, в места заключения, в больницы — туда, где человеческая душа нуждается в участии, очищении.

Сам епископ пришел к служению Богу по дороге мирских забот. В школьные годы увлекался математикой и... футболом. Любовь к точным наукам, однако, взяла верх и привела в Ленинградский политехнический институт, где он получил диплом инженера-механика.

Все эти годы вера, в которой воспитывали его родители, укреплялась в будущем епископе. И когда однажды на богослужении он услышал о приеме в духовную семинарию, будущий епископ не колебался. В 1981 году выпускник семинарии получает назначение в Вильнюс, а в 1988 году, уже в ранге доктора теологии, в родной Гродно.

Вера ПОЛЛО.

С ОТКРЫТЫМ ЗАБРАЛОМ

ивает, то, во всяком случае, вызывает интерес к новому занятию Каспарова — его умение просчитывать на несколько ходов вперед. Прошлым летом он успешно выступил в роли Кассандры, предсказав к концу года падение берлинской стены. Говорят, Генри Киссинджер улыбался, услышав этот прогноз. Не забудем и слова одного из ведущих гроссмейстеров Артура Юсупова, знающего Гарри с детских лет: «Каспаров всегда оказывается с завтрашним большинством».

Что из себя представляет программа Демократической партии России, которая к концу года, по словам ее председателя народного депутата СССР Николая Травкина, соберет миллион членов?

Первоочередная задача ДПР — возрождение российской государственности в форме суверенной демократической республики с многопартийной системой. ДПР готова решительно противопоставить примату распределения примата производства, стремлению к мировому господству — интеграцию России в систему демократических стран, институту номенклатуры — принцип личной ответственности руководителей перед законом. ДПР за то, чтобы радикально сместить распределение национального дохода в пользу потребления за счет сокращения части государственных программ, особенно военных.

Гарри Каспаров принимал самое активное участие в составлении программных документов ДПР.

— Что заставило вас, человека, по меркам не только советским, но и западным, более чем благополучного, включиться в политическую борьбу?

— Для меня поворотным моментом явились январские события в Баку (Каспаров говорит об армянских погромах на своей родине и о введении след за этим в город воинских частей). После них я по-

— Следовательно, один из принципов ДПР — это парламентский антикоммунизм?

— Да, и не надо шарахаться от этого слова — антикоммунизм. Основная задача ДПР — объединить широкий спектр демократических движений, чтобы помочь стране перейти от состояния хаоса к истинно парламентской республике, к государству с нормальными формами собственности, с нормальными рыночными отношениями. Мы выступаем за большие гражданские свободы как в обществе, так и внутри партии.

— Кстати, что двигало вами, когда вы вступали в КПСС?

— Мне было двадцать лет, и я очень хотел стать чемпионом мира. В то время условия партбилета был одним из обязательных ключей к двери, ведущей к шахматному трону. В противном случае надо было эмигрировать на Запад. О моем бегстве кое-кто мечтал, но оно никогда не вошло в мои планы. Я не собираюсь оставлять свою страну людям, которые довели ее до краха.

— Вы во всех беседах подчеркиваете свой антикоммунизм. Не боитесь ли вы потерять популярность среди соотечественников, где чуть ли не каждый десятый — член партии?

— Я думаю, после XXVIII съезда КПСС это число сильно уменьшится в результате идейного разочарования людей. Не надо забывать и о том значительном проценте, который имеет партбилет не по идейным соображениям, а как «пропуск к карьере». Теперь партбилет перестает быть таким «пропуском».

Мне не раз говорили, что в политике трудно оставаться человеком всегда честным. Но я в ней лгать не намерен. Сегодня я потеряю популярность, но кто знает, что будет завтра?

Виталий МЕЛИК-КАРАМОВ.
(АПН).

Ни один справочник, ни одна энциклопедия не ответит точно на вопрос, сколько архитектурных исторических и других памятников прошлого есть сейчас на территории Белоруссии. Буквально до последнего времени из-за нашей низкой культуры, очень часто — бесхозяйственности безвозвратно исчезло это бесценное наследие, которое не поддается никакой денежной оценке. Хотя на словах все выглядело вполне прилично: на весь мир мы не переставали хвастаться, что памятники находятся под «надежной охраной государства». Особенно пострадали религиозно-культурные строения. Они использовались и под мастерские, и под склады, и даже под конюшни. Хорошо, что сейчас положение меняется к лучшему. Памятники старины действительно берутся под охрану, находятся настоящие их хозяева. Вот и на этом снимке вы видите костел Матери Божьей в местечке Прозороки на Витебщине, который недавно отреставрирован на средства верующих. Теперь в этом здании, памятнике архитектуры начала XX века, регулярно проводится богослужение.

Фото А. ТОЛОЧКИ.

ГОСЦЬ БЕЛАРУСІ—ТАНЦАВАЛЬНЫ ГУРТОК «ВАСІЛЁК» З АМЕРЫКІ

МАЛІТВА ЗА ЗЯМЛЮ ПРОДКАЎ

IV. ЯК Я БЫЛА
МАДЭЛЬКАЙ

Амаль што на кожным канцэрце Але Ораса-Рамана абавязкова задавалі пытанне: «Хто робіць сцэнічныя касцюмы для «Васілька», якімі матэрыяламі карыстаюцца пры іх стварэнні?»

— Нашыя бацьке,— менавіта так, на навагрудскі манер, бо сама спадарыня Ала родом з Навагрудка, вымаўляе яна гэтакія слова,— дапамагаюць зрабіць вышыўку, пашыць спадніцу, кашульку, але распрацоў-

маў нават і наша «Жывіца». Праўда, яны ўжо заказаны і робяцца. Распрацоўка мадэляў па рэгіёнах выканана з удзелам вядомага спецыяліста ў галіне касцюма Міхася Раманюка. І ў якасці выключэння вырабіць іх узялася адна беларуская фірма, дзе ўсё — ад ткацтва, да вышыўкі робіцца ўручную, індывідуальна, народнымі майстрамі.

Мабыць, ёсць сэнс паспрабаваць звярнуцца ў такую фірму. Тым больш, што таварыства «Радзіма» абяцала дапамагчы ў гэтай справе.

І вось мы з Верай Бартуль у навукова-даследчай мастацка-эксперыментальнай лабарато-

ры ская мае дакладныя заўвагі па карэкціроўцы мадэлі, па аздабленні кашулі і фартуха, па колеравым выкананні тканіны для спадніцы.

Дамовіліся так, што падрыхтуюць цалкам да Новага года адзін касцюм. І калі ўсё ў ім задаволены заказчыка — тады і астатнія.

V. ДУМКИ ЎСЛЫХ,
АЛБЬО ЯК МЫ БУДЗЕМ
ЖЫЦЬ ДАЛЕЙ

Вось і падыходзіць да канца наша сустрэча з амерыканскімі суйчынікамі, сустрэча, у магчымасці якой яшчэ год назад былі сумненні з абодвух бакоў. «Ці захочуць прыехаць?» — думалі ў таварыстве «Радзіма». «Ехаць, пераступішы праз крыўды, альбо не ехаць...» — разважалі за акіянам.

І вось крок насустрач адзін аднаму зроблены. Думаецца, ніхто з тых, хто прыязджаў да нас, не пашкадаваў, што правёў так свой летні водпуск. У рэшце рэшт яны ўбачылі радзіму бацькоў. Шмат ездзілі. Мелі афіцыйныя і неафіцыйныя кантакты. Нават трапілі на канферэнцыю БНФ, якая праходзіла ў Мінску ў канцы чэрвеня. Былі ў сваякоў. Перад ад'ездам, на сустрэчы ў таварыстве «Радзіма», падзякавалі за прыём, госці выказалі пажаданне прыехаць на наступны год, каб зрабіць экскурсію па гістарычных мясцінах Беларусі, а таксама і на курсы кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці.

Насцярожаныя, недаверлівыя летась у Беластоку, удзельнікі «Васілька» цяпер з ахвотай гутарылі са мной у час сёлетняй сустрэчы ў Беларусі. У гэтых маналогах, запісаных у час паездак і канцэртаў, іх шчырае і гарачае жаданне быць

ім замала. І ніколі не запытаюць у сябе: а што ты даў Радзіме?»

Алеся КІПЕЛЬ: «Я нарадзілася і вырасла ў Амерыцы. Але ў Беларусь цягне. Асабліва цяпер, калі тут столькі перамен. Мае сябры і знаёмыя нават сталі пытацца, ці не хацела б я паехаць сюды жыць. Хто яго ведае. Не скажу, што абсалютна «не». Але і «так» — пакуль цяжка сказаць».

Вера ЗАПРУДНІК: «Гэта паездка пераканала мяне, што я недарма столькі часу траціла, спазнаючы Беларусь. І цяпер, як вярнуцца, яшчэ больш сіл буду аддаваць беларускім справам».

Юрка ХМЯЛЕЎСКИ (Беларускае аб'яднанне студэнтаў, Польша). «Мы сюды ехалі не толькі з мэтай турыстычнай, але каб завязаць сувязі эканамічныя, палітычныя. Каб быць карыснымі адзін аднаму. Беларускае моладзь у Польшчы мае намер арганізаваць сваю фірму, каб абменьвацца таварамі, людзьмі. Ужо мы завязалі кантакты з фондам культуры, яны дапамогуць атрыбуць, касцюмамі. Наша фірма магла б заняцца і арганізацыяй турызму. З Захаду многія хочуць наведаць Саюз, але пакуль гэта цяжкавата. Мы можам прымаць групы амерыканцаў і перадаваць вам. Беласточчына мне бачыцца сувязным звяном».

Віктар ТУР: «Мы павінны наладжваць не толькі культурныя, але і эканамічныя кантакты. Хочам рабіць бізнес, прамысловасць, турызм. Гэта будзе добра для эканамічных спраў. А для гэтага перш за ўсё неабходна самастойнасць, незалежнасць».

Гарбачоў у нас вельмі папулярны, а Ельцын у вас. Гарбачоў хоча памаленьку, паціху зрабіць перамены, але яму не

ТАЛЕНТЫ
НАРОДНЫЯ

Так яно і было на рэспубліканскім свяце народнай музыкі, якое адбылося ў Магілёве. Гармонік і цымбалы, песні і прыпеўкі не змаўкалі некалькі дзён запар на вуліцах і плошчах горада над Дняпром. Сюды на творчае спаборніцтва з'ехалі музыкі-віртуозы з усіх куткоў Беларусі: хто лепш выявіць сваё майстэрства, сваю павагу і любоў да неацэнных фальклорных скарбаў?

І ўрачыстае шэсце па галоўнай вуліцы з музыкай і спевамі, і імпрывізаваныя выступленні вясковых гасцей на просьбах зацікаўленых гараджан. І

ДУЭТ
УДАЛЫ—
ГАРМОНІК
І ЦЫМБАЛЫ

конкурс на лепшага выканаўцу пакінулі яскравыя ўражанні ў саміх удзельнікаў свята і магіляўчан. Заклучны канцэрт у Палацы культуры вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» ператварыўся ў сапраўднае народнае гуляне, выйшаў далёка за межы запланаванага «мерапрыемства». Тут былі і цыкавыя, вернутыя з забыцця гульні-забавы, і рытуальныя «дзеіствы». Тут было месца жартам і смеху, вясёламу карагодзе, які «захапіў» у сваё кола ўсіх прысутных.

Дык хто ж срод вясковых самародкаў быў прызнаны як «самы-самы»? Іх многа. Усім вельмі спадабалася, напрыклад, кампазіцыя «Кірмашовыя замалёўкі», якую прывезлі народны вакальны ансамбль «Жывіца» з Лоева і фальклорны ансамбль «Скарначка» Урыцкага сельскага Дома культуры Гомельскага раёна. Музыкальную іскрынку падарылі глядачам самадзейныя артысты з Віцебшчыны — ансамбль «Раніца» з Докшыцаў, квартэт гарманістаў з Ратоншчыны і таленавіты майстар ігры на некалькіх народных інструментах «чалавек-аркестр» Пётр Кіянок з Пастаўскага раёна. Заслужаны поспех выпай на долю фальклорнага ансамбля «Палешукі» Брэсцкага РДК і вядомага ансамбля «Знаходка» з вёскі Тышкавічы Іванаўскага раёна.

Ну а пераможцам пераможцаў стаў знакаміты ледзь не на ўсю Еўропу ансамбль народнай музыкі «Крупіцкія музыкі» з калгаса «Новы быт» Мінскага раёна. У якіх краінах ён толькі ні пабываў са сваім непаўторным мастацтвам! А зараз, пасля Магілёва, адправіўся ў новае гастрольнае падарожжа — па запрашэнню грамадскай Федэратыўнай Рэспублікі Германіі.

Рэспубліканскае свята «Звініць гармонік і цымбалы», як адзначыў старшыня яго журы народны артыст БССР Міхась Казінец, удалося на славу. Яно мусліць стаць добрай традыцыяй у нашым культурным жыцці, у ажыццяўленні рэспубліканскай праграмы «Спадчына».

С. АНТОНЧЫК.

Выступае ансамбль «Жывіца».

вае мадэль, усё даводзіць да ладу ў нашых строях — во, Верка. Хадзі, Верка, да людзей, сама раскажы.

Верка — маці Ані Бартуль, вядомая ў мінулым манекеншчыца, як яна кажа — мадэлька, а цяпер дызайнер адзення ў амерыканскай фірме — хуценька абмалёўвае сітуацыю, раскажвае, якія няпросты гэты заняткі.

— Набыць у Штатах добрую рэч — то не праблема. Але ж мы маем цяжкія. На спадніцы бывае вельмі цяжка знайсці адпаведнай тканіны, — разваджае жанчына рукамі, — здаецца, ну ўсякай поўна, а вось каб менавіта так тканя і ў такіх колеравых спалучэннях... Падбіраем з таго, што ёсць. Вопытнае вока, мусліць, заўважыць, што не ўсё ў нашых касцюмах адпавядае сапраўднай беларускай традыцыі. Але не судзіце строга... Кашулькі вышываюць крыжыкам старэйшыя. І я таксама прымаю ў гэтым удзел.

У нас ёсць пара сапраўдных беларускіх строяў. Мы таксама рэканструявалі 30 касцюмаў з розных рэгіёнаў Беларусі. Надзвычай карпатлівая праца. Хацелася б, каб тут, на Беларусі, нам дапамаглі зрабіць касцюмы для «Васілька», ну, скажам, Гомельскага рэгіёну і яшчэ які-небудзь варыянт.

На сцэнічныя касцюмы «Васілька» я звярнула ўвагу яшчэ ў мінулым годзе ў Беластоку. Адзначыла тады для сябе, што выкананы яны сапраўды вельмі прафесійна. Хаця і не зусім аўтэнтычныя, тым не менш захоўваюць у сабе асноўныя элементы нацыянальных строяў. Спадабалася ж якраз тое, што няма ў іх рознакаляровай стракатасці, якую нярэдка сустраэш у касцюмах артыстаў нават і вядомых дзяржаўных беларускіх мастацкіх калектываў.

Да слова сказаць, не мае прыстойных сцэнічных касцю-

рыі Беларускага вытворча-гандлёвага аб'яднання народных мастацкіх промыслаў.

У лабараторыі ёсць ганчарная майстэрня, ткацкі цэх, майстэрня для вырабу рэчаў з саломкі... Пад яе дахам сабраны і захоўваюцца унікальныя вырабы — ручнікі, вопратка, прадметы быту ўсіх рэгіёнаў Беларусі.

...У кабінце дырэктара Уладзіміра Вараксы сабраліся ўсе вядучыя спецыялісты — мастакі, інжынеры, мастацтвазнаўцы. Гасцей з Амерыкі тут яшчэ ніколі не было. Таму да Веры Бартуль — увага асабліва. Перад намі расклалі, развесілі свае апошнія распрацоўкі — спадніцы, кашулькі, сукенкі. У прынцыпе, кожную з гэтых рэчаў можа апрацуць сучасная жанчына на работу альбо на нейкую ўрачыстасць.

Асабліва прыгожыя беляныя сукенкі — з карункамі, вышываныя, адмыслова аздабленыя ўзорам. Мадэлі гэтыя неўзабаве будуць выконвацца ў невялікіх партыях для продажу. Думаецца, што і самая прыдзірлівая модніца не адмовіцца ад такой абноўкі.

Спадарыня Вера, спрактыкаваны чалавек, ацаніўшы рэчы, імгненна спыніла погляд на сціплай белай кашульцы. Легкая тканіна, далікатная вышыўка на рукавах і плячах.

— Колькі гэта будзе каштаваць? — нарэшце пачынаецца дзелавая размова. — Вось такую кашульку, спаднічку зробім з гэтай тканіны і яшчэ фартушок. Давайце дамаўляцца. Нам трэба 10 комплектаў. Адзінае, як усё гэта глядзіцца здаля?

Вера Бартуль шукае вачамі, на каго б прымераць. Але сярод прысутных, бадай што, няма адпаведнай мадэлькі.

— Ну, ты бачыла, Таня, у нас далёка не ўсе дзюўчаты стопрацэнтавыя грацыі. Смела аправай!

Вось што значыць спецыяліст! За якія пляч-дзесяць хвілін мастак Наталля Мядзвед-

«Васілёк» на экскурсіі ў Спаса-Ефрасіннеўскай царкве ў Полацку.

карыснымі радзіме, разабрацца ва ўбачаным, нават канкрэтныя і канструктыўныя прапановы пра далейшае супрацоўніцтва.

Ала ОРСА-РАМАНА: «Артысты «Жывіцы» сталі нам як браты і сёстры. Падстаўлялі пясчброўску плячо ў самых складаных выпадках. Дай божа, нам доўгай дружбы, звычайных чалавечых кантактаў. Дай бог, каб наш народ пачаў адбудоўваць сваю эканоміку. Мы поўнасьцю з нашым народам у яго бядзе. І будзем рабіць усё, што вы толькі дазволіце...»

Павал РАМАНА: «Некаторыя лічаць, што радзіма там, дзе найлепш. І яшчэ падлічваюць, што яму дала радзіма, і раздражняюцца, як гэта здаецца

даюць шанцу. Людзі думаюць, што гэта ён вінаваты, а гэта — сістэма».

Маналогі, дыялогі, пазнанне адзін аднаго... Бадай што, працэс гэты толькі распачаўся. Канкрэтныя крокі да нашага збліжэння — стварэнне Міжнароднай арганізацыі беларусістыкі; выхад у свет даведніка «Беларускія пісьменнікі», куды ўвойдуць і зоймуць сваё месца ў літаратурным працэсе ўсе беларускія аўтары, незалежна ад таго, дзе яны жылі; новых падручнікаў па беларускай літаратуры і гісторыі, а таксама і вось гэтая паездка «Васілька».

Таццяна АНТОНАВА.
Фота С. КРЫЦКАГА.

МАСТАЦТВА ЭПОХІ ЛІХАЛЕЦЦЯ

ПАКУЛЬ СВЕЦІЦА НАДЗЕЯ

Той, хто захацеў бы даць аптымістычную карціну стану сучаснай савецкай культуры, пры жаданні мог бы знайсці ў ёй усё: «затрыманыя» творы даўніх і нядаўніх гадоў; кнігі эмігрантаў, якія, мяркуюцца, павінны з часам заняць сваё месца ў літаратурным працэсе; рэлігійна-філасофскія артыкулы пачатку XX стагоддзя, карціны «забытых» мастакоў, якія выцягнулі з запаснікаў, і выстаўкі тых, хто, здавалася, назаўсёды прапаў без весткі.

Але наўрад ці гэта можа падмануць: над усім пануе адчуванне знішчальнага краху ідэалагічных устояў яшчэ нядаўня магутнай савецкай цывілізацыі і разнастайных з'яў, якія здаюцца багаццем, на самай справе — абломкі розных культурных светаў, якія выпадкова сустракаліся ў эпоху ліхалецця.

Так, прызнаем: перабудова — яшчэ не рэвалюцыя, пакуль гэта толькі крах. Наша мінулае ляжыць у руінах, яно ўсвядомлена як няўдалы трагічны эксперымент; наша сучаснае — нестабільнае; наша будучыня залежыць ад абарачальнасці ці неабарачальнасці сацыяльных і маральных пераменаў. І таму адзіна дакладная рэальнасцю з'яўляецца сёння сітуацыя распаду бяспрыкладнай па жорсткасці таталітарнай Сістэмы. Што ж датычыць парасткаў новага, дык пакуль яны яшчэ слабыя і не даюць дакладнага ўяўлення аб тым, якой будзе будучыня, незнаёмае грамадства, дзе, магчыма, на абломках бюракратычнага самаўладдзя адновіцца жыццё.

Больш за семдзсят гадоў мы жылі ў ірэальным, вымарачным свеце. Мастацтва ўнесла свой уклад у гэтую грандыёзную містыфікацыю. Кожны з пісьменнікаў, хто ішоў ад «сацыяльнага заказу» (а такіх было большасць), прымаў за рэальнасць тыя абстрактныя, якія ўяўлялі ў жыццё афіцыйна ідэалогія.

Загана містыфіцыраванай інтэрпрэтацыі з'яў грамадскага жыцця была ў тым, што яна прыводзіла да псеўдаінтэрпрэтацыі, да атрафіі асабістага інтэлектуальнага намагання. І гэта ў канчатковым выніку стрымлівала інтэлектуальнае развіццё народа. Вынікі такога самаразбурэння адбіліся не толькі на тым, што мільёны людзей раптам адчулі сябе людзьмі, якія жывуць у замку, пабудаваным на пяску, але і ў тым светаўспрыманні, якое ўсё яшчэ прымушае іх блытаць

месцамі прычыны і вынікі, ствараць хімеры і шукаць ворагаў там, дзе трэба было б звярнуцца да сябе (прыклад таму — сучасны рускі шавінізм). Гэта сюррэальная свядомасць з'яўляецца самым цяжкім прадуктам эпохі распаду.

— Час трагічны, — гаварыў год назад, выступаючы па тэлебачанні, лінгвіст рэжысёр Л. Додзін, — ты павінен пазнаць праўду, якую не хочаш ведаць: учора ты яшчэ думаў, што ведаеш усё, сёння ты разумеш, што гэта — толькі частка праўды. Ці хопіць нам мужнасці і сілы?

Імкненне да ўсвядомлення рэальнасці надае сёння адзінства пошукам розных пісьменнікаў. Яны спрабуюць перш за ўсё разбурыць свет сюррэальных уяўленняў, у якіх жыве савецкі чалавек.

Энергія адмаўлення ў сучаснай літаратуры накіравана на ўсе ранейшыя мастацкія каноны. Сацыялістычны рэалізм прадпісаў трымацца толькі адной традыцыі — традыцыі сацыяльнага рамана 40—60-х гадоў XIX стагоддзя. У іерархіі жанраў ён лічыў вышэйшай каштоўнасцю ідэалагічны раман, сёння літаратура парадзіруе любую ідэалагізацыю зместу.

Сацыялістычны рэалізм узвёў у канон «гераічную рэалістнасць», а «грандыёзнасць» жыццёвага матэрыялу лічыў зыходнай умовай поспеху мастацкага твора. Цяперашняе ж мастацтва маштаб жыццёвага матэрыялу лічыць за нішто, быццё перастае разглядаць як нейкі маналіт і не столькі імкнецца апераваць такімі абстракцыямі, як народ, колькі хоча разгледзець крупінку маналіту — чалавека. Герой з «правільнай» класовай псіхалогіяй для яго — фікцыя. І калі б сучаснаму аўтару казалі, што ў мастацтве галоўнае — гэта стварэнне «эмоцыі непараўнальнай ідэалагічнай чысціні», ён проста не зразумеў бы, што ад яго хочучы, або рассяўся б у твар.

Але зусім не азначае, што літаратура сацыялістычнага рэалізму памерла. Не. Што прыходзіць на змену сацыялістычнаму рэалізму?

— Пра што я ўвесь час пішу? — разважае драматург А. Галін. — Пра тое, як чалавек вымушаны ў ненатуральных умовах жыцця. І чым бліжэй мне герой, тым цяжэйшыя думкі аб ім.

Таму А. Галіну здаецца недастатковай формула творчасці таленавітай пісьменніцы Л. Пет-

рушэўскай, створаная крытыкай: «Яна піша, як бачыць, а бачыць, як ёсць». А. Галін дадае: Петрушэўская даводзіць «нечалавечыя ўмовы існавання чалавека да мяжы іх нечалавечнасці». У гэтай формуле — сутнасць напрамку сучаснага мастацтва.

Адзін з напрамкаў у сучаснай савецкай літаратуры атрымаў у крытыцы назву «другая проза» (хоць яе было б больш правільна назваць савецкім сюррэалізмам канца XX стагоддзя).

— Гэта проза ўчарашніх нефармалаў, літаратурны «самадэсеў», — піша саратаўскі крытык В. Патапаў. — Фарміруючыся і самасцвярджаючыся па-за рамкамі афіцыйна прызнанага літаратурнага працэсу ва ўмовах, калі шлях сацыялізацыі быў ёй забаронены, «другая проза» павінна была выпрацаваць і вырацаваць свае агульныя рысы — рысы «наперакорнасці», апазіцыйнасці таму, што здавалася ёй афіцыйна (а афіцыйна для яе было ледзь не ўсё, што друкавалася).

У гады публічнасці скептычныя адносіны да рэальнасці не толькі легалізаваліся, але і палібіліся. Жорсткасць погляду стала ўстаноўкай бяспрыкладнай новай стылістыкі. Каларыт гэтай прозы — змрочны і суровы, бо яна расце не з ідэалагічнай выдумкі, а з самай рэальнасці. Адхіляючы скажоную карціну свету, «другая проза» як бы нава маркіруе з'явы жыцця — чалавечыя адносіны. Узэўнішыся, што сучаснае быццё вымарачнае, яна малюе жорсткія законы, якія вызначаюць адносіны паміж сучаснымі людзьмі. І адначасова — ставіць вельмі складаную этычную праблему грамадства: што ёсць норма? І ці ёсць яна наогул?

Вопыт сусветнай культуры падказвае: у эпоху крызісу пераацэнка каштоўнасцей пачынаецца з пераасэнсавання ўяўленняў аб чалавеку. Тое, што таталітарная сістэма з ім зрабіла, многімі дзеячамі культуры ўспрымалася як неабарачальная антрапалагічная катастрофа. Але «вобраз чалавека — вышэй за чалавека», сказаў калісьці Б. Пастэрнак. Не адрываючыся ад рэальнасці, мастацтва самай памяццю аб прызначэнні чалавека здольна стаць сёння сілай, якая абвясчае, што не ўсё яшчэ страчана, што яшчэ свеціцца надзея і што шукаць яе трэба ў нетрах чалавечага духу.

Галіна БЕЛАЯ,
доктар філалагічных навук.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

У Палацы мастацтва — выстава «Помнікі Айчыны». На ёй экспануюцца творы мастакоў Беларусі і Расійскай Федэрацыі на гісторыка-культурную тэматыку. На афішы выставы пазначана, што яна прымеркавана да Дзён славянскага пісьменства і культуры. Экспазіцыя дае магчымасць пабачыць, што яднае мастакоў дзвюх рэспублік, а гэта найперш — усвядомленне глыбіні крызісу ў культуры і грамадска-палітычным жыцці братніх народаў. Хоць рускім і не пагражае, як беларусам, страта роднай мовы ці раскол нацыі па прынцыпу рэлігійнаму [на «рускіх» — праваслаўных і «палякаў» — католікаў] і рэгіянальнаму [на беларусаў і «яцвягаў»] — у іх таксама праблем досыць. Тым ж апаганеныя, зруйнаваныя святыні [часты зварот да вобраза Храма Хрыста-Збавіцеля], заняпад духоўнасці. Тая ж мара аб Адраджэнні.

Для расійскіх мастакоў гісторыка-культурнага напрамку ўласцівае імкненне да канкрэтнага, дакладнага адлюстравання вобразаў слаўных людзей Расіі, падзей нацыянальнай гісторыі, помнікаў дойлідства. У нас у такім стылі сёння плённа працуюць Я. Кулік, М. Купава, У. Басалыга. А ў адносна масавым маштабе гэта было характэрным для беларускага мастацтва недзе ў сярэдзіне 70-х гадоў. Мне падалося, што беларускія мастакі сёння ідуць іншым шляхам, чым іх расій-

скія калегі. Нам болей ўласціва метафарычнасць мыслення, наша мастацкая сістэма, хоць і мае ў аснове рэалізм, разам з тым лёгка ўспрымае і адаптуе нерэалістычныя плыні. У Расіі падобныя кантакты даюцца цяжка.

Хацеў бы звярнуць увагу на адну акалічнасць, што кінулася мне ў вочы на гэтай выставе. Зрэшты, афіша, эцікетка, каталог — гэта дробязі, але... Выставу ладзіць на парытэтных асновах дзве рэспублікі. І гэты парытэт павінен прысутнічаць ва ўсім. Таму і пытаюся, чаму на афішы першымі пералічаны арганізатары выставы з боку РСФСР (Міністэрства, Саюз мастакоў і г. д.), а потым — з боку Беларусі. І ў беларускім, і ў рускім алфавіце літара «Б» называецца перш чым літара «Р». У даным выпадку мэтазгоднай была б алфавітная паслядоўнасць. Чаму афіша і эцікетка на творах толькі на рускай мове! Чаму на афішы выставы толькі Маскоўскі Крэмль — сімвал Расіі і няма ніякай выявы, якая б сімвалізавала Беларусь! Думаю, калі б Расія ладзіла агульную імпрэзу з Літвой ці Грузіяй, такія «дробязі» былі б улічаны.

В. БОГУШ.
НА ЗДЫМКАХ: В. БАРАБАНЦАЎ (г. Мінск). «Заслаўская легенда»; А. ПАТАПАЎ (г. Арол). 3 серыі «Помнікі Бацькаўшчыны». «Міцэнск. Царква Пятра і Паўла».

Фота Я. КАЗЮЛІ.

3 НОВЫХ ВЕРШАЎ

Сяргей КРЫШТАПОВІЧ

МАЛІТВА

Наш бог!
Боль нашых сэрцаў
Малітоўным плачам званой
Б'е набат на ўвесь Свет!
Свет, слухай!!!
Крумкачы, ад Біблейскіх часоў,
Прагна чакаюць Апакаліпсіс!
Чорнымі хмарамі кружаць яны
Над Белаю Руссю...
Вялікае гора радыеактыўным
папелам
Лягло на твары нашых дзяцей!
Ляс Хірасімы, стократ
множаны,
Цісне на плечы,
Дранцеюць рукі,
Стыне кроў...
Але ж Вера,
Звышчалавечая Вера
У моц нашай любві да нашых
дзяцей,
Нашых матуль,
Нашай сям'ёй Зямлі —
Выратуе Сусвет!
Мы, людзі краіны Белых
Буслоў,

Звяртаемся да Вас,
Жыхароў планеты,
Зліць волю кожнага сэрца ў
адзіны

Бязмежны паток дабра!
Калі кожны зробіць крок да
Сонца — Мы пераможам!

Мікола ЯНЧАНКА

БЭРЫ

У дзяцінстве, хлапчуком,
Не дасце мо веры,
Спрытна, цераз частакол
Лазіў я у бэры.
У каго, лепш памаўчу,
Спелі грушы тыя:
Во — амаль па гарлачу
Бэры залатыя.
Іх дзядуля вартаваў
Да таго старэчы,
Што і ўлетку загараў
На гарачай печы.
А на страх нам, хлапчукам,
Ён — палітык тонкі —
З будкі крыху вытыркаў
Чорныя валёнкі.
Ды ўбачыўшы, як дождж
Мыў валёнкі тыя,

Здагадаліся мы ўсё ж,
Што яны пустыя.
Быў адкрыты шлях прамы,
Хоць і рвалі ўмеру,
Ды спазналі ўсё-ткі мы,
Што такое бэры.
Бэры — гэта пах і смак
(Успомню — сэрца ные),
Растаюць аж на зубях
Грушы наліўныя.

Калі б хто сказаў раней,
То не даў бы веры,
Што калісьці да мяне
Самі прыйдуць бэры*.
Ды чарнобыльскі удар
Грымуў-рыкнуў зверам —
І пасыпаліся з хмар
І блакіты бэры.
Рвуцца ў шчыліны да нас,
Цераз форткі, дзверы,
І ўначы, і ў дзённы час
Бэры, бэры, бэры...
Быць бядзе!
Вунь лёс вядзе
Смерць людскому роду.
А народ маўчком ідзе
Да труны, да зводу.

* Бэры — адзінка вымярэння
радыяцыі.

ПОСПЕХ У ЛЕНІНГРАДЗЕ

Удала выступіў Аляксандр Саладуха — саліст тэатра песні пад кіраўніцтвам Я. Паплаўскай і А. Ціхановіча ў Ленінградзе на міжнародным тэлевізійным фестывалі «Шлягер-90». Там ён быў адзначаны дыпламам і ўдзельнічаў у гала-канцэрце, які трансляваўся на некалькі еўрапейскіх краін.

Аляксандр Саладуха спяваць пачаў у самадзейнасці, а ўпершыню гучна заявіў пра сябе на беларускай эстрадзе ў 1988 годзе... І вось тэлеконкурс у Ленінградзе.

Там сабралася 36 удзельнікаў — вядомыя салісты і калектывы, сярод якіх былі Я. Кулікоў, Ф. Кіркораў, групы «Іванчы», «Сезон дождей», «Пікнік». На другім туры А. Саладуха выканаў дзве песні Алега Елісееўскага — «На ўліце старінной» і «Карусель». Пераможцаў конкурсу вызначалі слухачы. Дзякуючы іх прыхільнасці, беларускі спявак быў названы сярод лепшых.

Пасля конкурсу А. Саладуха атрымаў некалькі цікавых прапаноў ад арганізатараў канцэртнага жыцця, у тым ліку і ад замежных менеджэраў.

ЖЫВУЦЬ ТРАДЫЦЫІ

У кавалёў усіх часоў сімвалам высокага прафесійнага майстэрства лічыцца ружа. Бо ўвасобіць яе ў метале па сілах толькі віртуозу. Таму, відаць, і стала яна эмблемай першага беларускага свята, арганізаванага кавалямі-прафесіяналамі ў горадзе Глыбокім. Віцебшчына здаўна славілася ўмельцамі кавання па чорнаму металу. Яшчэ і зараз іх работы можна сустрэць у вялікіх і малых гарадах вобласці. Сёння мастацкае каванне трапіла ў разрад паўзабытых рамёстваў. Але вось каваль з Глыбокага Аляксандр Дубіна вырашыў аднавіць былую славу віцебскіх майстроў молата, сабраў аднадумцаў. Так узнік кааператыў «Дэкор», які займаецца мастацкім каваннем. Члены яго і сталі арганізатарамі свята, на якое запрасілі калег з Каўнаса, Масквы, Тулы.

Хто прыйшоў на свята, не пашкадаваў. Бо дэяшчэ можна ўбачыць, як спрытна і прыгожа могуць падкаваць каня сучасныя кавалі, вырабіць мудрагелісты замок з сакрэтам альбо саму прыгажуню эмблему — ружу, адкаваць булатную сталь?

На свяце яго ўдзельнікі абмяняліся вопытам, асвоілі новыя метады кавання і, вядома ж, захапілі сваім мастацтвам мясцовых хлопчыкаў-падлеткаў, якія ўпершыню атрымалі азы кавальскай навукі ў кааператыве «Дэкор». НА ЗДЫМКАХ: паўзабытае рамёства — каванне коняў; на выстаўцы былі прадстаўлены работы з фондаў Заслаўскага краязнаўчага музея.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

ГУЛЬНІ ДОБРАЙ ВОЛІ

Рускія лодзі з даўніх часоў абжывалі паўночна-заходнія берагі Амерыкі — тая мясціна, дзе размешчаны Сіэтл — цяперашняя сталіца Гульніў добраай волі. Вось чаму ў савецкай спартыўнай дэлегацыі так многа і балельшчыкаў, і дабравольных памочнікаў рускага паходжання: нехта завязе спартсменаў на стадыён, іншы прапануе свае паслугі гэта ў час знаёмства з горадам ці запрасіць у свой дом у госці.

Што тычыцца чыста спартыўнага боку Гульніў, то ўжо стала ясна: барацьбу за агульнакамандную перамогу выдучэ дзве зборныя — СССР і ЗША. У іх найбольшая колькасць узнагарод. Наперадзе пакуль гаспадары. Але ў хуткім часе пачнуцца «савецкія» віды спорту. Гэта, у першую чаргу, цяжка атлетыка, барацьба. Спадзяемся на залатыя медалі гандбалістаў і валейбалістаў... Адным словам, у савецкіх спартсменаў ёсць магчымасць абысці амерыканскую зборную.

Штодзень гучаць нацыянальныя гімны ў гонар пераможцаў. Ужо паказана некалькі вынікаў, якія перавышаюць сушэсныя дасягненні (плаванне, спартыўная хадзьба). І, што прыемна, у скарбонку каманды ССР уносяць немалы ўклад прадстаўнікі Беларусі. Усіх пакарыла высокае майстэрства гімнаста з Мінска Віталія Шчэрбы. Ён стаў абсалютным чэмпіёнам Гульніў, пасля заваяваў два залатыя медалі ў асобных практыкаваннях.

«Сямейным» аказалася выступленне сёстраў Наталлі і Таццяны Шыкаленка ў кіданні кап'я. «Золата» і «серабро» дасталася выдатным беларускім спартсменкам.

ДЫВАНЫ АЛЕНА КІШ

Казачнае відовішча: па суседству з дабрадушнаю параю магутных ільвоў застыў сярод разлапістых прыгожых дрэў у здзіўленым чаканні трохрогі алень — вось яна, жаданая райская гармонія. І зноў той жа сюжэт, але значна паглыблены. У цэнтры кампазіцыі — «Рай» — блакітнае возера. На вадзе ў лодцы дзве прыгажуні, а на другім плане за імі ўсё тая ж неразлучная пара львоў. На прырэдным плане, насупраць дзяўчат, на левым беразе яшчэ леў, а на процілеглым — бусел.

Гэтыя вобразы, створаныя фантазіяй і прастадушнай вераю наіўнага мастака, — з маляваных дываноў сялянскай майстрыхі са Случчыны Алены Кіш. Імя беларускай мастацка-самавучкі Алены Кіш значна менш вядома ў свеце ў параўнанні з такімі майстрамі-прымітывістамі, як француз Анры Русо, грузін Ніко Пірасмані або амерыканец А. М. Робертсан. Але па сваёй мастацкай значнасці яе творчасць, безумоўна, знаходзіцца ў адным шэрагу з творчасцю гэтых славуцасцей.

Больш шырока і грунтоўна пазнаёміць з мастацкай спадчынай А. Кіш робіць спробу мастацтвазнаўца Уладзімір Ягоўдзік у альбоме, названым яе імем. Сёлета ён выпушчаны ў рэспубліканскім выдавецтве «Беларусь». Аўтар намагаецца падаць аналіз творчасці сялянскай мастачкі са Случчыны і адначасова прасачыць яе жыццёвы шлях, што, дарэчы, часам цяжка бывае зрабіць.

Многія маляваныя насценныя дываны, або насценнікі, створаныя Аленай Кіш, былі вярнуты з небыцця намаганьнямі перш за ўсё беларускага мастака Уладзіміра Басалыгі, зазначае У. Ягоўдзік. Вось як згадвае мастак сваю першую сустрэчу з яе творамі:

«Гэта было ў далёкія дзіцячыя гады, як толькі я пачаў усведамляць характэрнае і прыгажосць у свеце, у прыродзе. Адно магу цвёрда сказаць: адбылася тая шчаслівая для мяне сустрэча ў вёсках Случкага раёна — Забалаць, Заполле, Васілінкі, Бокшыцы.

...Такія дываны віселі над ложкамі, у сенцах, дзе ўлетку стаяў ложка. Яны вельмі ўпрыгожвалі сенцы, хату — як сонейка былі, што свяціла і ўдзень і ўночы. Асабліва цікава было

НЯСТРАЧАНАЯ АБАЯЛЬНАСЦЬ

глядзець на іх раніцаю, калі прачынаешся. Сонца прабілася праз шыбіну і асяціла дыван... Здавалася, трапляеш ў казку. Тады я, канечне, не разумеў, чаму менавіта намалёваныя львы, чаму такія дзівосныя птушкі і дрэвы, але кожны раз мяне нешта зачароўвала, будзі-

У тая далёкія трыццатыя гады, позняю восенню ці зімою, вандравала Алена па вёсках, пакідаючы ў сялянскіх хатах свае насценнікі, ад якіх увачавідкі святлела, быццам прыходзіла свята. З таго і кармілася. Колькі іх, кожны раз непадобных адзін на адзін, засталася пасля

бока народны погляд на з'яву занатаваную фарбамі на палатне, лічыць мастацтвазнаўца У. Ягоўдзік. Ён таксама выказвае сваю здагадку: мастацка быццам наперад прадказала свой лёс. Склаўся ён трагічна. Пасля смерці бацькоў, ужо ў саракавыя гады, Алена разам з астатнімі сёстрамі перабралася да малодшай, адзінай з усіх, што выйшла замуж. Жылі яны ў той час у Грозаве, на Случчыне. Але, напэўна, Алена адчувала сябе лішнім едаком у сям'і. Дапамагчы ж нічым не магла. Рэдка хто браў яе маляванне. Надламаная бясконцамі нягодамі, жанчына не вытрымала — утапілася. Вось на сёння і ўвесь жыццяпіс сялянска-мастачкі.

І да цяперашняга часу многія маляванкі, створаныя Аленай Кіш, захоўваюцца ў вясковых хатах. Разам з аўтарам альбома хочацца верыць, што яшчэ не адзін з яе твораў будзе вярнуты з небыцця. Спадчына Алены Кіш належыць да лепшых узораў творчага самавыяўлення беларускага народа, падкрэслівае Уладзімір Ягоўдзік, неаднойчы падмацоўваючы гэтую думку выказваннямі прафесійных мастакоў і мастацтвазнаўцаў. І перанейшаму яе насценнікі вабяць сваёй нястрачанай абаяльнасцю.

Алена АНАНІЧ.

ла маё ўяўленне. Такое — не забываецца».

І ўжо значна пазней, у сталыя гады, падчас сваёй работы ў камісіі па народнаму мастацтву пры Саюзе мастакоў БССР, У. Басалыга вырашыў адшукаць іншыя творы Алены Кіш, вярнуць беларускаму народу яе імя. Яму пашчасціла: мастак атрымаў дываны, намалёваныя яе рукою. Больш таго, даведаўся, як працавала майстрыха, колькі і як ёй плацілі за работу, сустрэўся з роднаю сястрою, ад якой пачуў пра апошнія дні старэйшай сястры і атрымаў яе фотакартку. Так пакрысе акрэсліваўся жыццёвы і творчы шлях мастачкі.

Наўрад ці лёгкім магло быць жыццё сялянскай дзяўчыны з мнагадзетнай сям'і ў галодныя 20—30 гады. Было не да вучобы, хаця ў Алены рана праявіліся здольнасці да малявання. Але маляваць яна ніколі не пакідала. А з гадамі гэтая душэўная патрэба перарасла ў жыццёвае прызвание.

яе? Невядома.

Мастацкая мова дываноў Алены Кіш, як і навогул наіўнага, ці прыміўнага мастацтва, адразу і незвычайная, і простая. Намалёванае рукою слущкай майстрыхі, заўважае аўтар выдання, не толькі заклікае да роздуму. Яно найперш абуджае фантазію, вяртае ў забыты свет дзіцячай казкі. Так, большасць сюжэтаў твораў мастачкі — казачна-фантастычныя. Каларовыя рэпрадукцыі многіх дываноў змешчаны ў альбоме. «Рай», «У райскім садзе» — назвы гавораць самі за сябе. І зусім не падобны на іншыя творы «Дзева на водах» — адзін з самых адметных і складаных сярод твораў Алены Кіш, вядомых на сённяшні дзень.

Проста на азёрнай вадзе стаіць дзяўчына са шчырым здзіўленнем у вачах. Яна зламала тры чароціны. На азёрнай галдзі адзінокая лодка. У ёй — самотная постаць пажылой жанчыны. Яна ўспрымаецца як метуля, што шукае сваю дачку. Дыван «Дзева на водах» — глы-

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 1014